

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1971 чыл.

ноябрь

11

ЧЕТВЕРТ

№ 269 (8729).

Өртөө 2 коп.

РСФСР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН
ЧЫЛДЫРА ДУГАЙЫНДА

РСФСР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН
ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң донтаалдыры
болза:
Россияның Совет Федеративтик Социалисттик Республика-
зының Дээди Совединиң сессия чыгышының ийги сессиязын
1971 чылдың декабрь 8-те Москва хоорайга чыылдырар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары Х. НЕШНОВ.

Москва, 1971 чылдың ноябрь 9.

Шуткучулар тиилээн

Былалдың автосепелге за-
водунун ажылчылары болгаш
инженер-техниктер ажилдак-
чылар СЭКП-ниң XXIV съез-
диниң төгүлүгү шийирде-
рин амыдыралга боттандыры-
шаан, өрткен он айдарда багай
эвес ажилдаан.

Бүдүрүлгө он айдарда про-
дукция сайгарар планын 104,1
хуу, орулга кийрип алырын
105 хуу, күш-ажылдың булу-
рукчулугун бедилериниң пла-
нын 105 хуу күсүткен.

Коллективтин шуткучулар
пегиниң ажилчылары тоску
беш чылдын баштайгы чылы-
да 470 тонна шой азидирер
планын бо айның эгезинде
ажыр күсүткен. Мурнакчы
шуткучулар Александр Сан-
дыков, Виктор Николасевич
Бульчев, Евгений Алексеевич
Лубенский, Василий Васильевич
Меркулов, Анатолий Иванович
Сморodinков боттарында берилген
планын оонааларын үрүт-
чү ажыр күсүткөн.

Шуткучулар чыл төгүзүп-
те чилер планан ажыр 80
тонна шой азидирер хүдээ-
лени алган.

(Бистин көрр.).

Мурнакчы цех

Октябрьның социалист
Улуг революциянын 54 чыл
оюуну байырлаганын ала-
жыткан чарышка республика
типографиянын коллектив
багай эвес түнөлдөргө чедип
алган.

Коочун бүдүрүлгенин ажил-
чиликтер октябрь айның про-
дукция сайгарарынын планын
106,3 хуу күсүткен.

Өрткө болгаш ливония пегини
ажыл-инженерлер октябрь
айның планын 113,6 хуу
күсүткен, бүдүрүлгенин пегин
арындаштыр Кызыл
тузун чылап алган.

Хол-биле өртүрүлгө по-
лиграфистери З. Аржакова, Н.
Быкова, В. Гнездилова, Н. Ми-
хеева, Т. Васильева ай пла-
нын 115—120 хуу күсүт-
кенер.

Өртүкчүлөр байырлап та-
варыштыр чедип алган чедип-
чинге оожургабай, ам-лаа
күжүлүшкүлүгү ажилдаан,
ноябрьның бүдүрүлгө даала-
ны хуусаа бетинде күсүлдери-
леп сорулгалыг ажилдап ту-
рар.

С. ТАМЧАЙ.

Сарылар Долума сессии класс дооскаш-ла фермага амыл-
дай берген. Он ам СЭКП-ниң XXII съездин аттыг совхоз-
тун Дөргүн фермазында саанчылап амылдап туурар.
Саанчының көргүзүлгөри эки, тос айларын түңкөй-биле
он Тываның шийинден саанчыларын санында кирип ту-
рар. Аңаа быжыгалаан 20 интикти бирээзинден-не тос айлар-
да 2000 литр сүттү саап алган. Чыл дүргүзүндө 2500 литр-
ни саарын хүлээнип алган турган, амгы көргүзүлгөргө бугуар
ук саанчы алган хүлээлгенин күсүлдериңиң бүгү аргала-
ры бар. Чыл планын хуусаазындан эрте күсүлдериң саанчы
хүлээнип алган.

Сарылар Долума фермада комсомол организациязының се-
кретарында база амылдап туурар. Ферманың кызыл-булуңуна
солунар номчулганы бо-ла эртер, комсомолчу зачеттар, по-
литөөрдилге кичээлдери база маңаа болур.

ЧУРУКТА: Дөргүн фермазының саанчызы Сарылар Долу-
ма.

Н. БРЕДИХИНИННІН ФОТОЗУ.

ТӨРЭЭН ЧУРТТА Заводтун марказы-биле

Минскийн шаажал-шил кы-
лыгыларын заводтун марка-
зы-биле бөлүк аяк-саваларын
тус-тус аттарып кылдыр бу-
туртуп үндүргөн. Ол бүдүрүлгө
чериниң продукциязы—аяк-
савалары болгаш чүтү-бүрү
шилбилге кылдыларын чон
уугу сонуургал-биле садчылап
турар.

Химиктерниң белээ

Дауапташтын химиктиг во-
локо заводунда тускай цех—
массалыг херекселдег барзаш-
тарын кылдыр чер тургустун-
ган. Мында ам багытта болгаш
орукка ажилдаар сепкилерин,
спортчу тетралерин, балыктаар
шүүрлерин, шүүрлерин болгаш
эске-лаа чүтүлгө про-
дукция кылдып турар.

Чоокку үдө капрон уда-
зыннардаан хеме болгаш ту-

АЖЫЛЧЫН АЛДАР МҮЗЕИ

ЛЮДИНОВО. (Калуга об-
ласты). Людиповонун тепло-
электростанция заводунда чуртта
эне коочун бүдүрүлгө. Мында
ажылчылардын музейи а-
жылган. Ону коммунисти-
терниң эгелекчи саалам баг-
таруусунан. Завол ийи чы-
аажы харам. Ону 1745 чыл-
да үндөткөн заводтун бол-
гаш чуртун олустарынын
хожукдеринге уугу ролду ой-
наан.

КЕЛПР ЧЫЛЫН

МОСКВА. ВПСР-тин Секре-
тардазы болгаш ССР-ниң Ча-
гаалчылар ажилчинин баш-
таар чериниң секретарында
«Ажылчы» — кол маалдыр
деп темага номчулгалар кон-
ференциялар келпир чылын
эрттерип деп шийирдеген.
Конференцияны сорулгазы—
совет литературанын ажил-
чы амы дугайында эң дээр
чогааларын пропагандалаары
болур.

УРАН ЧҮҮЛ ЧОННУУ БОЛУР

Кызылдың бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери отчөдун берип эгелээн

Дуу республиканын хо-
жум-ши театрынын бажы-
нында Кызыл хоорайында бот-
тывынгыр уран чүүл коллек-
тивтериниң көрүлгө эге-
лээн.

Мында 23 коллектив кирип
турар. Көрүлгениң бирги хү-
нүнде хоорайыны харылаа че-
риниң, Кызыл-салыны, Иш-
тики херектер министрство-
зунун, пассажир автобузду-
генин, «Тыла-тузуг» тос-
тун, республика эмгекчилерин
коллективтерин бот-тывын-
гыр артистер боттарынын
талантынын көргүскөн.

Көрүлгө ноябрьның 11-12
хүнүндө уругулаар. «Сук-
па» совхозтарына, Чер-
би сууруну, типогра-
фияны, алгы заводунун,
лазарында комбинатынын,
комплектинг — экспедицияны,
«Энергетик», «Совет Тываның
10 чылы» Културга бажына-
рынын, Республиканын ар-
тобузулгенин, Салы ми-
нистерствозунун баазаанын,
аэропортун, «Шың» солун ре-
дакциянын бот-тывын-
гыр коллективтери база кирип.

Баштайгы көргүзүлгө театр-
нын салында көрүкчүлөр хөй
турган болгаш жериниң кежи-
тунери тус-тус коллективтер-
ге хамаарыштып үндөлдөп бер-
гилээп, оов сөөлгү түнөлдө
көрүлгө доостуга илерээр
болгаш тилекчилерин ша-
наар.

Көрүлгениң үзүндө Кызыл-
салыны бот-тывын-гыр арти-
стер көрүлгө эскерлерин шы-
наалыг бедеткененин көргүс-
көн. Оларын бараалаткан но-
мчорлор аяк-бүрү болгаш
хөй лапсыраар чүүлдер чок
болган.

(Бистин көрр.).

Чадзаның «Сельхозтехника» каттыжышынында Бо-
рис Монгуш эң эки трактористерниң бирээзи. «Беларусь»
трактор-биле 5 ай иштинде 800 га ажыг черин аңдаган.
Бо чылын Монгуш Чови-Хемчик, Улуг-Хем районнарын
ажыл-агылларынын тарылга шөлдөргө минералдыг бол-
гаш органиктик чөмүшкүлүглерин апарып төгеринге база
киришкен.

ЧУРУКТА: Борис МОНГУШ.

А. НОВАЛЕНКОНЫҢ ФОТОЗУ.

ЭРТКЕН ЧЫЛДАН КӨВҮДЭЭН

Тоску беш чылдың бирги
чылында эрткен айларында
«Тыва кыдаа тузуг» трезини
коллектив 11 027 мун рубль-
дин тузуг-монтаж ажилда-
нып кылган. Ол эрткен чыл-
дын бо үзүндө деңгээрге 18
хуу хөй болган.

Трезин тузугуларды дык-
хай чуртталга шөлүн, школа-
ларын, мал кажааларын бол-
гаш эске-лаа объектилерин
ажылдаа кириген. Илангай
44 мул ажыг дөрбөлчин метр
чуртталга шөлүн дулааган.

Боттарынын мурунда сал-
дыган сорулгалары Чадза-
нын № 463, Шагаан-Ар-
нын № 586 көжүп чурттуу ме-
ханизаторлук колонна-
ларынын тузугуларын чедип-

көжүп шийирдеп турар-
лар.
Көдө тузугуларын бри-
гадааларынын аразында соци-
алисттик чарыш калбарган. Эр-
ткен айларын түнөлдө
№ 62 мехколонида Куш-
ажылды Кызыл Тук орден-
ниң элпектиң Анна Черпа-
нованын, № 586 мехколони-
да Монгуш Тоспан-оолу
удурткан бригадалары болгаш
эскер-лаа чарышка эки көр-
гүзүлгенин чедип алган.

«Тыла көдө тузуг» трези-
ниң ажил-инженер 1971
чылын планын оонааларын
хуусаа бетинде күсүлдери-
биле лудургу ажилдап туралар.

Н. ЧЕМИЗОВ.

РЕСПУБЛИКАДА АҢ-ӨЛҮК САДЫП АЛЫШКЫНЫ

(1971 чылдың ноябрь эгезинде медээ, хуу-биле)

Районнар	Күүсеткени	Районнар	Күүсеткени
1. Улуг-Хем	34,0	4. Өвүр	22,0
2. Танды	31,1	5. Тес-Хем	21,7
3. Тожу	27,6	6. Каа-Хем	17,7
		7. Эрин	16,3
		8. Кызыл х/с	7,0
		9. Бил-Хем	—
		10. Чови-Хемчик	—
		11. Барыын-Хемчик	—
		12. Монгуш-Хемчик	—
		13. Бай-Тайга	—

Хөргөл көоперацияларының түнөлдө	Күүсеткени
1. Хемчик	110,5
2. Сыстыг-Хем	55,7
3. Туран	21,7
4. Тес-Хем	3,8
Курданыр тывыш ажил- агылдар түнөлдө	48,4
Республикада иништин-биле	15,1

ЭКОНОМИКТИГ БИЛИГЛЕРНИ — КИЖИ БҮРҮЗҮНГЕ

«Эртем-техниктиг депшилгези бедик темпирлерин комму-
нист тузугушкунунуң амгы үе-чааында бүгү калдар-
нын, ажилчы чоннарын калбак массаларынын экономиктиг
эртем-билигил болуру бирги чериниң ужуз-дузалыг болуп
бар тызар»—деп, СЭКП ТХ-нын Оттөттүг изеткелинин тала-
зы-биле XXIV съездинин Резолюциясында айтып турар.

Экономиктиг билиглер коммунист тузугушкунунуң кол-
көл сорулгаларын ханызын-биле билгирин, ажил-агылды деп-
недиз бедилериниң, бүдүрүлгени уугутуп балкарарында
ажылчы чоннарын изепкейлиг кижириниң чогулмалыг бай-
лааларын тургузуу турар.

Партиянын экономикалыг уугу сорулгаларында дүүштүр
«Тыла-лаз-тузуг» комбинатта партия организациязын ажил-
чыларын болгаш инженер-техниктиг ажилдакчыларын
экономиктиг билиглерин бедилеринче уугу кичээлгенин са-
лып турар. Дөткөн өөредилге чылында партия системасында
280 ажыг коммунист болгаш партия кежигүү аювертер бо-
дунун ийди-политикалыг өөренип турган, 5 эге политшкола
болгаш марксизм-ленинизмди үндөлдөргө өөренип школа,
фабрикаларын инженер-техниктиг ажилдакчыларында ортумак
экономун, эртелек чериниң уугутуу ажилдакчыларында ала-
ти эконоун мурнакчы дүржүлгө школазы база ажилдап
турган.

Теоретиктиг семинарларга экономикаын аныз-бүрү тема-
ларында хамаарыштыр, он утказынын айы-биле чогуур би-
лиглерин өштерге лекциялар болгаш илеткелдер кылдырын
лагзын, ону өрттирип турганы—дынактыларын бедик үнө-
лөшкенин алган.

Бо чылын партия өөредилгезинин системазында 6 эге по-
литшкола база теоретиктиг семинар ажиллап эгелээн. Лаг-
туг арылаар фабрикаларын инженер-техниктиг ажилдакчыла-
рында техниктиг депшилгезин бөлгүмүн тургускан. Полит-
школааларын болгаш теоретиктиг семинарларын дынакчыла-
рына күзөлтүп-биле өөредилге чылынын баштайгы чартында
схематизацияларга дүүштүр тематиканы өөренип турар.

Партия болгаш комсомол өөредилгезинге хаара тутушаан,
ажылчыларга пектерге болгаш бүдүрүлгенин эске-лаа адыр-
ларында коммунист күш-ажылдын школаларын ажыткан.

Партия болгаш комсомол чырыдышкынынын четкизи-
нин коммунист күш-ажыл школаларынын пропаганда-
стерин шийирде, оларын ийди-теоретиктиг билин, политик-
тиг алыгышкынынын, партиянын экономиктиг политиказын
билгирин барымдаалап, XXIV съездинин ажилдап кылган
экономиктиг болгаш културга тургузушкунунуң сорулгалары-
н, уугу ажил-агылдын хөгжүлгөсүнүн талазы-биле съезди-
ниң Директиваларын ханы билгир кижилерин шийип алган.

Уугутуу ажилдакчылар болгаш специалисттерин теоретик-
тиг семинарынын программасында экономикаын теориязын-
лап аныгаа, амгы үенин өртеми болгаш бүдүрүлгени башка-
ларынын практиказын, эртем-техниктиг депшилге дээр эске-
лаа анаа хамаарышкан чүгүлгө айттырылганы өөренип көр-
дүнгөн. Ол айттырылганы чалгыс чыл иштинде өөренип доос-
пас дээрли билигилер болгай, кычкангаш өөредилге програм-
мазын 2—3 чылда эртер кылдыр тургускан.

Комбинаттын социал хөгжүлгөсүнүн планынын төлөвиле-
динде өргөлдөп болгаш пектерин кол специалисттериниң
болгаш уугутуучуларынын семинарынын тематиказын ханы-
лап, ону калбартыр база ортумак экономун инженер-тех-
никтиг ажилдакчыларын семинарынын четкизин калбар-
тыр, ажилчыларын экономиктиг билиглерин бедилери
база көрдүнгөн.

Болуп атыр турар кичээлдерге, семинарларга дынакчы-
ларын үзүк чок кээп, анаа изепкейлиг кижирин ханыла-
ры, өөредилгеге бүгү таарымчалыг байлааларын тургузары—
партия организациязынын чүгүлгө сорулгалы. Ону чедип ал
чылаар-лаа бис.

Д. СВАВИЛЬНИЙ.

комбинатта партком секретары.

БАЙЫРЛАЛДЫ УТКУП ТУРГАШ...

ЧЕМИШЧИДИЛГЕНИ ШӨЛДЕРЖЕ

ажьжлдап эгелзэн соонда чы-
да-ла 25 миллион дагаа чуу-
газын бээр апаар.

Пропагандиске ДУЗАЛАМЧЫ

В. ДУБРОВСКИЙ,
төөгү эртемнериниң
кандидаты.

Ш Ы Н

Ф. М. ДОСТОЕВСКИЙ

(Төрүттүнгенинден бээр 150 чыл болганынга)

Улуг орус чогаалчы Федор Михайлович Достоевскийнин төрүттүнгөн хунунден бээр 150 чыл болган. Совет чазактын баштайгы чырыдышынын министри А. В. Луначарский ону Л. Н. Толстой-биле деңгеп чугаалап тууган. Достоевский бодунун үзүмүнүн калдын айтырылганын чогаалдарында илеретип, ол уеде интеллигент социал талазы-биле чөлүтүз эвес чорунун чоңаа көргүзүп чораан. Капиталисттик интеллигент кини көр хөөн чок талазын ол сойгалап, Россиянын салым-чолу дээр ханы бодал чораан.

Достоевскийнин чогаал ажылын делегей билер. Яды кинилер дугайында ол кезезде сагыш човап, басындырган болгаш дарлаткан кинилерин уттундурбас өвүр-хевирин тургускан. Оң реалисттик чогаалынын үндөзүн болза кинилерин байларга басындырып чораанын илеретип чорааны болур. Оң чогаал ажылынын салдары делегейни депшилегил чогаалчыларынга база илереп тургулаан.

Н. А. Некрасовтун «Петербург чыныдынынга» 1846 чылда парлап үндүргөн оң баштайгы «Яды кинилер» деп тоомузу Гогольдун демократтык чачылынын шүгүмүчүлүкчү ууганышынын уланчызы болган. Достоевскийни ол баштайгы тоомузун Белинский аажок үнөп, анык чогаалчы орус чечен чогаалга бир-ле дугаар «бичи кининин» салымын көргүскен деп айтып турган. Бодунун «Ак дүңкөр», «Нечотка Незванова» болгаш өскө-даа чогаалдарында кинилерин психологиянын ол ханы илереткен.

1847 чылда ол М. В. Петра-

шевскийнин революсчу болгунун кирижкчизи болу берип, утопиялык социализмин өөренип турган. 1849 чылда петрашевчилер-биле кады Достоевскийни тудуп хоругдаш, өлүрүп шаажылаар деп шиткен, оң соонда оңу албадалдыг ажыл кылдырып, шөлүрү деп солуп каан.

1859 чылда Петербургка эл чедип келгеш, чогаал ажылын катал эгелей берген. Ынчанга ол-ла чылын «Дайынч дүңжү» деп тоомун пар-

долузу-биле көргүскөн. 1868 чылда оң «Идиот» деп романы парлаттыган. Ында буржуаз делегейин эраатан болгаш аморальдыг мөзүзүн көргүскөн. А 1875 чылда үнгөн «Элзиди назылыг оол» деп романынга дооран-буржуаз дээрлигидеи идея болгаш мораль талазы-биле буурап батканын тодоргай биккен.

1877 чылда Эртемер академиянын орус дыл талазы-биле корреспондент-кежигүнүгө Достоевскийни соңкаан, ол болза чогаал талазы-биле оң алдарын хүлээп көргөн ол болган. Достоевскийнин «Нараназов алышкылар» деп романы делегей билдиргир. Ол 1881 чылдың январь-ның 28-те мөччэн.

Бүгү-звильдин ном палатынын мөдөзүн бугаар алырга, 1971 чылдың июль 1-ге чедир Достоевскийнин номнарын Совет Эвилелинге 252 катеп 21 дылга 15 миллион 700 муң тиражтыг кылдыр парлап үндүргөн.

Достоевскийнин чогаалдарында өвүр-хевирлерин Россиянын улуг дээр артистери М. Ермолова, В. Комиссарова, Н. Яковлев, Л. Леонидов, Н. Станиславский, В. Качалов, Н. Хмелев болгаш эскерлер-даа сценага, кинога синап көргүскөн. Совет театрынын сценазынга Достоевскийнин хой чогаалдарын көргүскүлээн.

Достоевскийнин адазынын бакчынынга 1928 чылда Ф. М. Достоевскийнин чогаал-музейи аныктан.

С. САЛЧАН.

ТЫВЫНГЫРЛААРНЫҢ КЛУВУНГА

Кинини сагытыр, тывын-гыр, калдыг-бир чүвени дүргөн болуп сайгараарыга Тоора-Хемде хөгүдүлүгү, тывын-гырларын клубунга бистин организастаан ойнаарывыс дыка улуг жүрү-дүзүлгү болган. Бежания программасында шилдеп үзүндү, концерт ойнаар, шүгүмчүлөт, маргылда, тывын-гыр кирген. Улан чуулук дуазы-биле сценага ойнаары көргүзгөндө ийи команда киришкен. Факелчилер (бирги команданын ада) — Тоора-Хем ортукмак школынын башкыларындан тургустунган. Бо команданын капитаны — школа математика башкысы В. Базанцев. Ол-ла команданын хөгүмчүсү Ч. Байыр-оол. Оң составында шүгү 11 киж кирип турар.

Нарысчылар (ийги команданын ада) — район төвүндө албан организациялардан эки тура-биле 11 киж киришкен.

Оң капитаны район библиотеканын эргекчизи Л. Доробева. А ол команданын хөгүмчүсү С. Скотков болган.

Ийи команда кайылы-даа шыраак белеткегил кинилерден тургустунган болду. Айтырыг бүрүзүне улуг бергезикчилер чокка шын хариылары берип турган. Ойнар 3 шак иштинде үрүгүчүлөдөн.

Командаларын оң башка-

Район көрүлдөзү эрпкенде...

Культура чырыдышыкын албан черлеринин ажылын болгаш бот-тывынгыр уран чуулгу улам сайгардыр со-рулга-биле бистин район төвүндө Клубура бажынынга болуп эркен көрүлдөзө хамаарыштыр чамдык бодаларым-нын мада илереткен мен.

Көрүлдөзө районун аады ажал-агыларын, Шагаан-Армын уран чуул коллективтери киришкен. Ычан партия, комсомол, ажылыш комитеттери болгаш хой-инити организациялары түнөк көрүлдөзө баш бурувгаар белетке чорудуп, клубтарыны, Клубура бажынынын материалдык байлыгын экижеле-ригө кичээргин салган. Клубура чырыдышыкын албан черлерин бо чылын бодуну ажылын ады илпей-житкенни, мурунда салынган соругтарлар чедип алынганын маана демгелдери өөрүнчүг. Концерт бурдуз бек илпей-политиктиг, организастыг ил-е-риг эркен. Бот-тывынгыр уран чуулге чам-чаа кирижкчилер хаара туттурган.

«Күм-ажылыг хостуу» совхозтун ыраккы Хендерге Хөтүк бригаданын уран чуул кирижкчилери, Иштин-Хем ес чыл школарынын башкылар коллективин ол көрүлдөзө илпей-лг киришкен. Эркен көрүлдөзө ажылыш-нар, колхозчулар, механизаторлар, туугулар, саанчылар, көдө интеллигентини-башкылар, өмчөлөр, тускай эртем-нигдер хой-биле киришкен демгелдөзө артык эрес.

Көрүлдөзө үзүндө челишкенин чүдүлөр хой болган. «УТКА 25 чыл», «Найыра», «Улуг-Хая» совхозтарын уауручулары сагыш чованырын көргүскөн. Ажыл-агыларын, албан ор-

КЫШКА ХЫНАМЧАЛЫГ

Бора-Тайганын малчыныры кыштагашкыга белетке-ди мурунку чылдардан дээр организастаан. Салбырын бо-да малы 12, а шээр малы 58 кодага кыштагаш. Кажал-дар болгаш чуртталга бажыныры септар ажылы бригадалар, сүт-бараан фермалар айы-биле частан эгелен чоруткан.

Ажылдын бүдүгүрү, эки шыныры дээр чарыш бригадалар, фермалар аразына калган. Кышка белетке талазы-биле Ман-Чүректө хойжу бригада (уурутуучу Амак Сергей) өскөдөргө үлгерип ажылдаан. Эренниг-Ойла, Ооран-Хонашта, оон-лаа ийи кыштагаш калгаштарын септегиз шынырыг, өскө-даа белетке хынамчалыг болган. Ол ыкшак Чүчектин хойжу бригаданын кышка белеткели база эки.

Салбырын тудугулары Бара-Чарык деп черде чаа кыштагын база немей кылтып турар. Ак-Даштын, Ортаа-Талдын сүт-бараан фермалары мал чевир сөөртүрүн база организастыг чорудуп турар. Шат бригаданын малчынынын чурттаар бажынынын септарын барык шынырылган.

Ак-Дашта комсомол организациясы, ылаа херэженин тө-вүдөли аныктарын болгаш сүзүрүн херэженин бригадаларга, фермаларга дузалаарыгө эвеледеп, кыштагаштарга барын шөфтөр ажылды доктаамал организастап турар. Бо талазы-биле ында школа коллективини база маастары чөлүтү.

«Алдан-Маалыр» совхозтун Бора-Тайга салбырынын малчыныры 1470 тонна ситен белеткегаш тургаш, херек кырында 1480 тонна ажаан, сарааткан алган. Оон ийи мал чевирин 20 тонна бүдүр-бүрүн, 8 тонна сенажы база белеткеан. Мал чевирин кыштагаштар сөөртүр, өскө-даа белеткедери хынамчалыг болдур талазы-биле бора-тайга-жыларын ажылы үлгөргөн.

Ш. КАНДАН.

СААЗЫН ЧООРГАН

Сасыкын кышкыда чамгыс уура ажылаар уруулар чорганчыштарын маастары-биле бүдүрүн эгелеэн. Оон бирээзи оң чыккан 40 кат савында ботун болгаш дыка нарын хөвөн-савын сеткө-биле чыкмактан кылан.

Бо чылын ол комбинат савы чыккыныг ады миллион илдег савын бүдүштүг чорганчыштарын чорудар, а килер чылын — оон ийи катпай хойчу бүдүрер. Ол-ла комбинат савын бүдүштүг чоттунар аржылыгарын, чамыларын бол-гаш дүңжүр аржылыгарын база кылдып үндүрүп турар.

ЛЕНИНГРАД.

ЧАА КӨК-ТАРАА

Ленинград областын 20 совхозтарында болгаш колхозтарында бо чылын көк-тарарын «Гибрид-173» дээр чаа сорту тарган. Оон үзүмүн ажыл-агыйлар «Гибрид-173» совхозтун болгаш Гатчина районун Ленин аттыг колхозундан алган. Оон дүңжүр эгектерден 50 центнер чедип турар.

Көк-тарарын ол сайлаан көдө ажыл-агыйын, Согу-Барын талазына тарга куруттарынын кол сорту болу дээр деп специалистер санап турар.

ЛЕНИНГРАД.

Азербайджанның садтарында

Азербайджанның садтарында туржа дээр чымы четкир бажы берген. Улуг болгаш бичи Кавказын районларында ажыл-агыйлар оңу ажал ап эгелеэн. Хуржанын ол районна тарышкан сорту — «Хачия», «Сиддес», «Хачия» — бажык дүңжүгү болган. Бир майдан-на ол уулу чымыс 180—200 чедир чымы ап турар.

БАКУ.

ЧЕМПИОННАР ИЛЕРЭЭН

ВЛКСМ Кызыл хооромку-лук шилчир кубогу дээр хостуг хурхык маргылдаа болуп эркен. Аңаа Кызыл-дың оң шымак мөгелери киришкен.

45 кг чедир деңгизге найы-сылаадыг № 7 школарынын өөреникчизи Йеял Орьяк тилчел. № 2 школары мөгел-ин Иван Чаман 45 кг деңгизге болуп ууруларыныларын дүңжүгү ооктаан чемпион болган. Башкы институттун студенттери, хостуг хурхык бирги разрядчылар Александр Кундан (52 кг), Николай Мон-гун (57 кг), Кызыл-оол Лай-лып (62 кг) олар чемпион атты чаалап алынар. Н. Ил-ерев кезээни төлөзүн А. Жу-ков 68 кг, оон экин В. Сити-ков 74 кг деңгизге тилчел-нер.

Маргылдаанын түнөкшөде команда талазы-биле бирги черип көдө ажал-агый те-хникумуну командазы алган. ВЛКСМ хооромуну шил-чир кубогу чаалап алган. Ийини черип башкы институ-дун командида, үшкүзүн № 2 школары анык мөгел-ер алган.

Б. ЧОКПЕК, маргылдаанын кол судьясы.

ООЛАДАРНЫҢ ОЛЧАЗЫ

Совогу уеде Кызыл хоорай Советинин «Кара-Хаак» совхозунун девискөзүндө дүрбактыг көүдүзүн. Олар шээр малга бөрүлөдөн артык когаралды чедип турар. Чүчектерден аң карага; 1970—71 чылдын кызынында малчынар Енауктун—6 баш, Кузугеттин—3, Салмактын 2 баш болгаш совхозтун өскө-даа хойжуларынын кадар-ган малында 20 хирени хонаткан.

Дүрбактыг койтун, элпк, хуабус, күшкү болгаш өскө-даа аннарын чаш оолдарында эгеледип, ол аннарын уау боттарында чедип ууаткан турар.

Ол арастан чокча Черб суурун чогууда Соруктүг-Шивилиг ээминин иштин-ге бир хуабусту эгелеп, сазын уае ыргыган, ханын соруп, тоду алган уду чыт-кан үлгөдө калары оолдур таваржы берген. Ол аң оон даразында хуе Салмак Ба-дарынын колдан хонго каан халдаан. Ычан хойну малчынын оолдары Сергей, Олег Салмак олар доор дээр ачы ийи-биле каларын чораан. Хойлар хевирен хой берген. Доор хойнун хой берген черинге мандала-ла каан. Дүрбүлгөр чүчкөтүн ийи бичи каларын база-ла ынар манжалыкан. Эрес Доор дегин аны ийи хуе үн-дүр сынырышкан болган. Сергей оңе угай үш уаа болган. Олег база ийи катпай бо-лаан. Ил оон черге дүжө халааш, ит-биле егиркип ап-тыр.

Ол аразында Сергей Салмак дүрбактыгын бажыне бодалкан. Дегин аң олуру-н мурунда өскөн негээр дээр ыкшак, ол хой-биле Сергейнин бүдүн орта көп жаккан. Илчала-ла оолдар бажынын өлүрүп ап, тилеп, олчаан арнын алган чанын келгенер. «Кара-Хаак» совхозтун малын тудуп чин амжалын амытанырлыг бирээзи ычгар бастырган.

КИЧЭЭНИҢЕР, ХАРЫЛЗАА УДАЗЫНЫ-ДЫР!

Бир эвес чер иштин харылзаа шүтү-муну удамыныры үстүр болза телефон болгаш телеграф харылзааны, радиола-чылыгы болгаш телевидение көрүлдөзү үрүгүлөдүлгү үеде үстүр алаар. Оң биле кады алаа дээр аныктыг, чүгө дээр харылзаа шүтүмуну удамыныры уау күштүг ток-биле ажылдар болгаш.

Тудуе организасталышын, чуртталга-ажыгал контроларынын удурутуктары, билип алынар!

Чер казар бүгү ажалдарын чүгө хоор-кумунун ады райчукомуну тускай чөптөрүнүн баулар кылыр утпаар.

Чер алдана харылзаа шүтүмуну уда-мыныры бар черлерге анык кылдыра оңу ажылап турар харылзаа албан чер-лер ады бүдүрүлгө-биле дүгүрүгүр хер-лер ажал ажал эгеледери үш хо-нок мурунда харылзаа черини төлө-лекчизи чылап алган, чүгө ол хайта-ран турда ам черин казын эгеледэр ужу-рут.

Элтер прорабтар, мастера, экижа-торчулар, бульдозеристер болгаш чер ка-зар машиналары ажалдур турар маши-нистер, билип алынар!

Харылзаа шүтүмуну чер иштинде уда-мынырыг болгаш катталат турар чер-леринге механизаторын дуазы-биле чер казар ажалдарын кылыс кылдыр хоруг-даанын утпаар. Чүгө дээр, ол чорук те-лефон-харылзаа удамыны үрөтүн бо-лур. Ычанга «Харылзаа шүтүмуну ка-маларынын дүрүмү» болгаш «Камгал-дыг девискөзүлгө болгаш харылзаанын база радиотехникалыг шүтүмуну чок-кызыгы кылды ажалдарын негелдери» хажык чокка күсөдери!

Чер алдана харылзаа шүтүмуну уда-мыныры үрөт, үзөр болза хойлу баулар буруудалар апаар!

ССРЭ-ниң Харылзаа министрствозуну харылзаа шүтүмун болгаш радио-реле ту-дуглар талазы-биле кол эргелен.

СПОРТ

УРАН ГИМНАСТИКА

Ноябрь 11-ден 14-ке чедир Кубаның пайысыла Гавана хоорайга уран гимнастикта талазы-биле делегей чемпионна-ды болуп эртер. Аңаа киржи-рип-биле Совет Эвилелинин чымыды командазында пе-дедл бурувгаар чед берген. Бистин спортларыстын аразында ышдыг улуг маргыл-даага бир дугаарында киржи-п турар аныктар хой. Став-рополь хоорай чурттуг оң алды харып Н. Крашени-кова, Свердловский Н. Го-ворухина, Астраханьдан Е. Ле-оньева болгаш өскөдө-даа бар. Олар команда айы-биле маргылдааларга кирер. А хуузууда бирги чер дээр бо-лур девискөзү Свердловский А. Назмуллин, Москвадан Е. Карпухина, Киевтен Н. О-чинникова болгаш Омскидан Г. Шугурова кирер. Совогу дөрт спорттуну бирөөл хуу-лаар болуп чорур.

Ам оларын дугайында кыс-казы-биле чуттап көрө-лө-лөр. Свердловский башкы институттун студентини Аль-фия Назмуллин 22 хар-дыг. (Оон дүр-сыныгы уу-ну 1 метр 54 см, деңгиз 47 кг). Альфиянын оң-бүдүн гимнастикта коңуу ханды-шыдыг. Оон үш убазы гим-настика талазы-биле СССР-ниң спорт мастери. Альфия ес-харлыг турган-ла убазы Ес-ляныг удурутукта-биле гим-настикта өөренип эгелеэн. Оон соңууда оңу ат-сугарыг совет тренеринын бирөөн Елизаветта Ольгины өөренип турар алынар.

А. Назмуллинаның пер-житке кылдыр солуп. Оң па-рын дээр гимнастиканын ол илдек чокка күсөлиш шы-даар. Ылаан-ла болгаш хо-туу-биле шилп алган күсө-дир программаларга Альфия эл бек мөгелерин көрү-дүрүп келген. Совогу чылдарда СССР-ниң гимнастикта талазы-биле маргылдааларга алыр кубогу ийи уаа чаалап ал-ган. А. Назмуллинга Гавана-га баар эркен чедип алган.

Бо чылдын маргылдаа-ларында спорттук бекл көр-гүзгөсүн 20 харыг Елена Карпухина база чедип алган. Ол—Москва чурттуг, физкуль-туралык төп институттун студентини. (Оон уузу 1 метр 56 см, деңгиз 50 кг). Елена оң алды харыг турган Го-пенганын хоорайга болуп эр-тен девискөзү чемпионнадыг тилчел болуп үнгөн соода кезек каа эки көрүдүлгө-дөр ап шыдаалган. Ол Батина хоорайга болуп эркен де-гей чемпионнадыг бек ки-ришкен. Илчала-даа чоруту белеткели уламчылап, база катан уау маргылдааларга киржир эрген чаалап алган. СССР-ниң ажалдыг тренери Мария Лиситина өөреникчи-ни чемпионнадыг эки белет-кенин чүдүлгөдөр апаар.

Карпухинынын ойнууда ар-тыс аян бар. Оон ийи-чөмө-лөк бурдуз программанын шити негелдери дүшкөн.

— Еленыг мичи-биле күсөдир хостуг мөгелерге-эи көр болза нарып болган берге. Ычанга ол кыжын кайгалыктар — деп, СССР-ниң уран гимнастикта талазы-биле шилчидек чемпионнадыг уу-г тренери Валентина Батина чу-гаалды турар.

— Гаванага болуп чемпи-онатка ол бүрүтү-биле чаа программа белеткеп алган.

Команданын бажы кир-жикчизи Наталья Очинни-кова — Киевтин башкы ин-ституттун студентини. Оон хары 23. (Уузу 1 метр 60 см, деңгиз 53 кг). Бо чылдын се-зоонда тренери Нина Сала-ваны дуазы-биле Очинни-кова белеткедип уау шөлө-амы эркен. Гимнастикта хан-дыкшылыгы болуп спорттук мо-он мурунда болуп эртин турган ийи-бүрү маргылда-аларга хой катан көргөн. И-йи-биле аржылыг тудуп ал-ган күсөдир мөгелерге ол өөр-енип илгалар чораан. Илчала-даа болза совогу ушын маастарлаары чы-мы аай көрүдүлгө-биле бе-дик чер чаалап ап шыдаа-ныс. Ычанга харылзаа-дыг хуу чемпионнадыг бажыны мурунда программаны кол-дууда чаарты тургузары ге-реттин келер. Очиннико-ваныг амы көрүдүлгө-биле ийи-чөмөлөкчизи барык дүргөн болгаш ээлери кол-чери ээлеп турар.

Бо спорттук кыс моон му-рунда СССР-ниң чемпиону ат-ты ийи катпай чаалап алган. Совогу уедеде болуп эр-тен көрүдүлгө маргылдааларга оон көрүдүлгө бек үлгөдөли ап келген. Орус пилсаныг аң-ла-ды-биле оң күсөдир мөгел-ерлер көрүдүлгө-биле чү-рөөн чагырылган, кайтамас-созу номер апарган.

Парла болуп эркен де-гей чемпионнадыг мичи-г медал-биле пилсаныг ол өск-харыг Галина Шугурова ба-за Гаванага чед берген. Ол—Омскинин башкы институ-дун студентини. Оон уузу 1 метр 59 см, деңгиз 46 кг. Галина СССР-ниң кубогу дээр болуп турган маргылдаага та-зыг кылмышы, бек көрү-дүрүп чедип шыдаалган барган. Илчала-даа болза Галинаны тренери Галина Горенова болгаш чымыды командазы уурутукчулары база бо уругт-г оң шымак гимнастиканын бирөөл деп санап турарлар Галинанын күсөдө-дөрү-дүрү-дүрү, элп-аг, элп-аг турган-да.

— Галина Шугурованын кылды мөгелерини күсө-дир эки дээрин чуталары берге. Мен бодаларыга ка-дымы-даа бир дөс тергип — деп, Валентина Батина ба-дылган турар.

Совет гимнастиканын эл кол ууруларынылар кы-кылыг!

Бо айтырыг совет коман-данын ууг тренери В. Бата-нини харымы мындыг:

— Болгариянын спорттук-ры шымак. Олардан аңгыда Корея Уузе Демократтыг Рес-публиканы, Венгрияны болгаш Япониянын командалары база берге. Оон ийи чөм-опаттык ээлери — кубы спортчулары уттуг болсат. Кубаны гимнастиканы совет тренери Зинаида Подольская үш чыл дүргүзүлгө өөренип келген.

А. БАТАНОВ, (ИМА).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЕБЕР 11-ДЕ
МОСКВАДАН
18.45—«Идиот». Уран-чечен фильм.
КЫЗЫЛДАН
20.45—Телемөдөлөр (тыя дылга), 21.01—«Улыч». Доку-менталдык фильм. 21.15—Телемөдөлөр (орус дылга), 21.25—Чаралдар, репалаар.
МОСКВАДАН
21.30—«Миллионларын ленинги университетте». «Пар-тия дугайында болгаш партияг чүрү дугайында бесед». Философия эртемдерини, калдыгы О. Ф. Петренко телеви-зуюлары айтырылгала харылдаа. 22.00—«Уе». Ин-формастык программа. 22.30—01.00—Ф. М. Достоевскийн төрүтүгүн хуурун 150 чылдыг харылдаа ба-дылгыг хуура болгаш концерт. СССР-ниң Улуг театрында дымдыдыга.

Ботун республикага болгаш Кызылга токар бузувтар, чамдык черлерге хар чаар. Барыны уламыныкыныг хаттын дүргөн секундда

7—12 метр чедер. Алардын температуразы ажалы районнага 1—6 гра-дус, арктикларыга 1—3 гра-дус оок болур. Кызылга үш градус ооктан ийи градус чымы болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кинотеатрларга

НОЯБРЬ 11-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Кемин херек негелдериин илестиргүр» 10, 11.30, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Билдикке хана» 15, «Мөңгө каданын ажалдары» 18.55, 18.40, 20.30 шактарда.
«ШОНЕР»: «Тобого уламыныкынын өскөргө» 9, 12.40, «Мөңгө тоолар» 10.50, 14.40, 16.40, 18.40, 20.40 шактарда.
«ВОСТОК»: «Эрес-дидин чоруктун шөлөз» 15, «Оруктар амы болгашар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ЭНЕРГИЯ»: КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ: «Сос чок оңу» 16.30, «Офицеры» 18.30, 20.30 шактарда.
«СОВЕТ ТЫВНЫН» 10 ЧЫЛЫ КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ: «Дүш болган таржымал» 18.30, 20.30 шактарда.
КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИОННИ КУЛЬТУРА БА-ЖЫНЫ: «Эрүг адамын дилеп чөр», «Кара тын» 18.30, 20.30 шактарда.